

MALTA

QORTI CIVILI

PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF

LORRAINE SCHEMBRI ORLAND

Seduta tad-29 ta' April, 2014

Citazzjoni Numru. 1888/2000/1

**Mary Abela u zewgha Joseph Abela u
Anthony u martu Saverina Sammut**

vs

- 1. Direttur ta' I-Ufficcju Kongunt**
- 2. Consiglia u zewgha Raymond
Tabone**
- 3. Generoso *sive* Jimmy u martu
Mary Sammut**

Il-Qorti,

I. PRELIMINARI.

Rat ic-citazzjoni attrici datata 18 ta' Settembru 2000 ipprezentata quddiem din il-Qorti kif diversament presjeduta, fejn esponiet: -

Illi Carmelo Sammut, li jigi missier l-atturi Anthony Sammut u Mary Abela, kellu mqabbla ghandu u ghand huh Giuseppe zewg bicciet raba' fil-Kontrada Tas-Silg fil-limiti ta' Marsaxlokk, liema raba' jgibu l-isem Ta' Rokka u Tal-Maqghad f'Delimara, u li fl-Ufficcju Kongunt igibu n-numri ta' referenza A-4232/97 u A-3749/97 rispettivament.

Illi sa minn snin twal ilu l-imsemmi Giuseppe Sammut kien tilef l-interess kollu fuq dawn il-bicciet raba' u kien biss Carmelo Sammut li flimkien ma' uliedu baqa' jahdem l-istess raba' u jhallas il-qbiela taghhom sa ma miet fl-10 t'April 1982, *oltre* li ghal kull *buon fini* sussegwentementi l-werrieta ta' Giuseppe Sammut irrinunzjaw ghal kull dritt li kellhom jew li seta' kellhom fuq dan ir-raba' f'Tas-Silg a favur tal-werrieta ta' l-imsemmi Carmelo Sammut.

Illi l-atturi Anthony Sammut u ohtu Mary, illum mizzewga Abela, flimkien ma' ommhom l-armla Giuseppa Sammut baqghu jahdmu r-raba' in kwistjoni ad esklużjoni ta' huthom l-ohra kollha, u baqghu jhallsu l-qbiela relattiva sal-1992, b'dan li r-ricevuti baqghu jinhargu fuq isem il-mejjet Carmelo Sammut.

Illi l-atturi flimkien mal-imsemmija Giuseppa Sammut, li mietet fl-4 t'Awwissu 1996, urew ix-xewqa li l-qbiela msemmija jigu debitament

imdawra fuqhom, liema procedura hadet tul taz-zmien, u l-imsemmija qbiela ma baqghetx tithallas wara l-1992 ghal diversi snin; madankollu l-Ufficcju Kongunt la qatt irrikonoxxa lill-imsemmija atturi u anqas lill-imsemmija Giuseppa Sammut bhala gabillotti.

Illi ghal snin shah l-atturi baqghu jahdmu r-raba' in kwistjoni, u l-konvenuti Sammut u Tabone qatt ma resqu lejn l-istess raba' biex jahdmuha; u malli l-atturi nsistew li dawn ir-raba' jinqalbu ufficjalment fuqhom, l-Ufficcju Kongunt, minflok, irrikonoxxa lill-konvenuti l-ohra bhala l-gabillotti ghar-rigward ta' bicca wahda mir-raba', u ghadu ma ha ebda decizjoni fil-konfront tal-bicca l-ohra.

Illi l-konvenuti Sammut u Tabone ottjenew ir-rikonoxximent imsemmi bis-sahha ta' dokumenti invalidi *stante* li ma jissodisfawx ir-rekwiziti tal-ligi, kif ukoll bis-sahha ta' dokumenti u/jew dikjarazzjonijiet foloz, bhal ma ser jigi ppruvat fit-trattazzjoni tal-kawza.

Illi l-atturi ghandhom il-kwalifiki biex ir-raba' msemmi ikun imqabbel fuq isimhom izda ghar-ragunijiet premissi huma ma gewx rikonoxxuti.

Jghidu l-konvenuti jew min minnhom ghaliex din l-Onorabbli Qorti m'ghandhiex.

1. Tiddikjara d-dokumenti prezentati mill-konvenuti Sammut u Tabone lill-Ufficcju Kongunt ghar-rigward tar-raba' imsemmi, jew liema minnhom, huma nulli u bla ebda effett fil-ligi *stante* li ma jirrispettawx ir-rekwiziti tal-ligi u/jew jikkontjenu firem u/jew dikjarazzjonijiet foloz.

2. Tiddikjara li l-atturi jew min minnhom ghandhom dritt jigu rikonoxxuti bhala l-gabillotti bid-dritt ta' pussess u uzu tar-raba' maghrufa bhala Ta' Rokka u Tal-Maqghad f'Delimara f'Tas-Silg fil-limiti ta' Marsaxlokk, ad esklużjoni ta' terzi persuni.

3. Tordna lid-Direttur tal-Ufficcju Kongunt jezegwixxi dak kollu necessarju, inkluzi registrazzjonijiet u rikonoxximenti, sabiex il-qbiela fuq iz-zewg bicciet art imsemmija jkunu jghajtu lill-atturi jew min minnhom kif deciz minn din il-Qorti.

Bl-ispejjez, inkluzi dawk ta' l-ittra ufficjali tas-7 ta' Settembru 2000 kontra l-konvenuti li jibqghu minn issa ingunti ghas-subizzjoni.

Rat li din il-kawza giet appuntata ghas-smigh mill-Qorti kif diversament presjeduta ghas-seduta tat-28 ta' Novembru 2000.

Rat in-nota tal-eccezzjonijiet tal-konvenuti Generoso sive Jimmy u martu Mary Sammut, u Consiglia u zewgha Raymond Tabone datata 31 ta' Ottubru 2000 (fol 8) fejn esponew : -

1. Illi t-talbiet attrici huma infondati fil-fatt u fid-dritt u huma addirittura frivoli u vessatorji u ghalhekk ghandhom jigu michuda, bi spejjez doppji kontra l-atturi.

2. Illi fl-atti tal-mandat ta' inibizzjoni numru /2000, l-atturi odjerni diga' gew mistoqsija bhala xhieda xi provi ghandhom illi l-Ufficcju Kongunt

ittrasferixxa l-qbiela tar-raba' Ta' Rokka u Tal-Maghqad f'Delimara b'rizultat ta' xi qerq, u huma wiegbu li ma kellhomx provi izda suspetti u kongetturi.

3. Illi t-talbiet attrici minnhom infushom juru illi lanqas l-atturi stess ma jafu fejn jezistu l-irregolaritajiet allegati minnhom (hlief fl-immaginazzjoni taghhom), meta talbu dikjarazzjoni illi d-dokumenti prezentati huma nulli *stante* li "ma jirrispettawx ir-rekwiziti tal-ligi u/jew jikkontjenu firem u/jew dikjarazzjonijiet foloz". Liema rekwizit huwa nieqes? Liema firem huma foloz? Liema dikjarazzjonijiet huma foloz? L-atturi ma jispecificaw xejn ghaliex lanqas huma stess ma jafu. Qeghdin semplicement iwaddbu t-tajn bit-tama li jehel.

4. Illi l-atturi jippretendu li jigu rikonoxxuti bhala gabillotti meta m'ghandhom l-ebda titolu, filwaqt li l-eccipjenti qeghdin ihallsu l-qbiela ghaliex fil-kaz taghhom gew applikati l-kriterji li solitament jaddotta l-Joint Office f' materja ta' rikonoxximent, u dan kif ikkonfermaw permezz ta' xhieda guramentata kemm Giovanni Demartino (rapprezentant tad-Direttur tal-Joint Office) kif ukoll l-Avukat Dottor Tonio Mallia (konsulent legali tal-Joint Office li jivvettja l-applikazzjonijiet).

5. Illi l-eccipjenti nkarigaw lin-Nutar Vanessa Pool biex tiehu hsieb tigbor id-dokumenti necessarji ghar-rikonoxximent da parti tal-Joint Office u fil-fatt gabret u hadet hsieb kollox hi, u l-ittra ta' rikonoxximent intbaghtet mill-Joint Office lilha personali. Ghalhekk, l-atturi ma rrejalizzawx illi l-allegazzjonijiet taghhom qed jippuntawhom fuq Nutar Pubbliku, u mhux fuq l-eccipjenti.

Salvi eccezzjonijiet ohra.

Rat in-nota tal-eccezzjonijiet tad-Direttur tal-Ufficcju Kongunt datata 6 ta' Novembru 2000 (fol 12) fejn espona: -

1. Illi l-Ufficcju Kongunt irrikonoxxa lill-konvenuti l-ohra Consiglia Tabone nee' Sammut u Generoso Sammut rigward porzjon raba' tal-kejl ta' ghoxrin tomna cirka u li tinsab fil-limiti ta' Marsaxlokk, mertu tal-kawza odjerna, abbazi ta' dikjarazzjoni maghmula minn ommhom Giuseppa Sammut li permezz taghha hija dawret il-qbiela fuq binha Generoso Sammut, u abbazi ta' dikjarazzjoni ohra maghmula min-Nutar Antoine Agius li permezz taghha huwa kkonferma li Generoso Sammut, Consiglia Sammut u Charles Sammut, illum mejjet, kienu l-unici tfal ta' Carmelo Sammut li kienu jahdmu r-raba' maghrufa bhala "Ta' Rokka", liema dikjarazzjoni giet sostnuta minn dawn l-istess konvenuti b'dikjarazzjoni apparti.

2. Illi l-eccipjent jirrimetti ruhu a savju gudizzju ta' din l-Onorabbli Qorti ghar-rigward tar-rikonoxximent fil-qbiela mertu tal-kawza odjerna.

3. Illi huwa ma ghandux ibati spejjez.

4. Salv eccezzjonijiet ulterjuri.

Rat il-verbal tas-seduta tas-27 ta' Gunju 2006 mizmuma quddiem il-Qorti kif diversament presjeduta fejn meta ssejhet l-kawza deheru l-atturi assistiti minn Dr. Leslie Cuschieri u Dr. Anglu Farrugia. Il-konvenuti u l-Avukati taghhom imsejhin tliet darbiet ma dehrux. Dr. Leslie Cuschieri

tratta estensivament il-kawza. Il-Qorti tat lill-konvenuti zmien sal-31 ta' Awwissu 2006 biex iressqu jekk jaghzlu noti ta' sottomissjonijiet bil-*visto* tal-Avukat tal-attur. Il-kawza giet differita ghas-sentenza ghall-31 ta' Ottubru 2006.

Rat in-nota tal-osservazzjonijiet tal-konvenuti Generoso *sive* Jimmy u martu Mary Sammut datata 16 ta' Awwissu 2006 a fol 305 tal-process.

Rat il-verbali tas-seduti mizmuma quddiem il-Qorti kif diversament presjeduta inkluz dak tat-12 ta' Dicembru 2012 fejn b'ordni tal-Qorti l-kawza giet differita ghas-sentenza ghat-30 ta' April 2013.

Rat is-surroga datata 16 ta' Jannar 2013 fejn din il-kawza giet assenjata lil din il-Qorti kif hekk presjeduta.

Rat il-verbal tas-seduta tat-30 ta' April 2013 mizmuma quddiem din il-Qorti kif hekk illum presjeduta fejn meta ssejhet il-kawza deher Dr. Lesslie Cushieri ghall-atturi kollha, u *in vista* tal-fatt li kien tratta l-kawza biss verbalment quddiem din il-Qorti kif diversament presjeduta talab l-awtorizzazzjoni biex jipprezenta nota ta' sottomissjonijiet. Il-Qorti rat l-Art 165 tal-Kap 12, laqghet it-talba, issospendiet il-prolazzjoni tas-sentenza u akkordatlu zmien sal-15 ta' Gunju 2013 ghal dan l-iskop bil-*visto* tal-kontro parti, u ddiferixxiet il-kawza ghat-18 ta' Gunju 2013 ghall-ezami tan-nota u trattazzjoni finali.

Rat in-nota ta' sottomissjonijiet tal-atturi datata 18 ta' Gunju 2013 a fol 341 tal-process.

Rat in-nota responsiva tad-Direttur tal-Ufficcju Kongunt datata 2 ta' Awwissu 2013 a fol 346 tal-process.

Rat il-verbal tas-seduta tas-26 ta' Settembru 2013 mizmuma quddiem din il-Qorti kif hekk illum presjeduta fejn meta ssejhet il-kawza dehret Dr. Michaela Muscat ghall-Ufficcju Kongunt. Prezenti l-attrici Mary Abela u Joseph Abela u Anthony Sammut assistiti minn Dr. Leslie Cuschieri. L-intimati konjugi Sammut u Tabone msejhin tliet darbiet baqghu ma dehrux. Dr. Tonio Azzopardi msejjah tliet darbiet baqa' ma deherx. Id-difensuri tal-partijiet m' ghandhomx xi jzidu man-noti ta' sottomissjonijiet taghhom. Il-kawza giet differita ghas-sentenza ghas-16 ta' Jannar 2014; u l-verbal tas-seduta tas-16 ta' Jannar 2014 fejn, peress li l-Qorti, li giet assenjata bosta kawzi ohra ghas-sentenza, ghandha bzonn aktar zmien ghall-prolazzjoni tal-istess, din il-kawza giet differita ghad-29 ta' Apri 2014 ghall-istess skop tal-ahhar verbal.

Hadet konjizzjoni tal-provi prodotti.

II. KONSIDERAZZJONIJIET

Din il-kawza, flimkien ma' kawzi ohra, giet assenjata lil din il-Qorti kif attwalment presjeduta permezz ta' surroga tas-16 ta' Jannar 2013.

Din il-kawza tirrigwarda r-rikonoxximent tat-titlu ta' qbiela ta' zewg bicciet art maghrufa bhala tar-Rokka u tal-Maqghad, f'Delimara, tas-Silg, limiti

ta' Marsaxlokk u li fl-Ufficcju Kongunt igibu n-numri ta' referenza **A-4232/97** u **A-3749/97**.

Permezz ta' din il-kawza, l-atturi, li jallegaw li huma gabillotti u li kienu jahdmu r-raba' mertu tal-kawza, u jhallsu l-qbiela, qed jitolbu li jigu rikonoxxuti mill-Ufficcju Kongunt bhala gabillotti bid-dritt tal-pussess u uzu tar-raba' msemija. Huma jghidu li l-konvenuti gew rikonoxxuti mill-Ufficcju Kongunt abbazi ta' dokumenti invalidi li ma jissoddisfawx ir-rekwiziti tal-Ligi u qed jimpunjaw dan ir-rikonoxximent billi jitolbu wkoll li dawn id-dokumenti ghandhom jigu dikjarati nulli.

Il-konvenuti Sammut u Tabone qed jikontestaw dawn it-talbiet billi jsostnu li r-rikorrenti m'ghandhom l-ebda titlu, li huma l-eccipjenti li qed ihallsu l-qbiela, u li gew rikonoxxuti regolarment. Id-Direttur tal-Ufficcju Kongunt, da parti tieghu, laqa' ghat-talbiet attrici billi qal li rikonoxxa lill-konvenuti l-ohra rigward porzjoni raba' tal-kejl ta' ghoxrin tomna cirka abbazi ta' dikjarazzjoni maghmula minn Giuseppa Sammut fejn dawret il-qbiela fuq binha l-konvenut Generoso Sammut, u abbazi ta' dikjarazzjoni tan-Nutar Antoine Agius li permezz taghha huwa kkonferma li Generoso Sammut, Consiglia Sammut u Charles Sammut, illum mejjet, kienu l-unici tfal ta' Carmelo Sammut li kienu jahdmu r-raba' mertu ta' din il-kawza. Madanakollu l-eccipjent Direttur irrimetta ruhu ghall-gudizzju ahhari ta' din il-Qorti.

Sintesi tal-Fatti u tal-Kronologija

Dawn iz-zewg bicciet raba' gew imqabbla mill-Knisja lil Carmelo Sammut u huh Giuseppi Sammut. Carmelo Sammut jigi missier Anthony Sammut, Mary Abela, Generoso sive Jimmy Sammut u Consiglia Tabone.

Giuseppi Sammut ma baqax interessat fir-raba' u l-werrieta tieghu wkoll irrinunzjaw ghal kull interess li kellhom fuq ir-raba' tas-Silg.¹ Ir-raba' baqa' jinhadem minn Carmelo Sammut sakemm miet fl-10 ta' April 1982. Il-qbiela relattiva baqghet tithallas fuq isem Carmelo Sammut sas-sena 1992.

Giuseppa Sammut mietet fl-4 ta' Awwissu 1996. Il-wirt tal- konjugi Sammut hu regolat b'testment *unica charta* in atti tan-Nutar Nikola Said tas-27 ta' Novembru 1974 (**DOK MA10**) li permezz tal-istess hallew reciprokament l-uzu u l-uzufrutt in generali tal-gid kollha taghhom u istitwew lil uliedhom b'eredi universali proprjetarji assoluti tal-gid kollha taghhom lit-tmien uliedhom cioe`: Maria Abela, Antonio, Giuseppe, Salvatore, Rita, Consiglia, Charlie *sive* Carmelo, u Jimmy *sive* Generoso ahwa Sammut fi kwoti ugwali bejniethom, bis-sostituzzjoni volgari tar-rispettivi uliedhom f'kaz ta' premorjenza, u bid-dritt ta' akkreximent bejniethom.

Carmelo *sive* Charlie Sammut miet fid-19 ta' Ottubru 1996 u l-wirt tieghu hu regolat b'zewg testmenti fejn halla b'eredi tieghu lil hutu Rita Attard, Consiglia Tabone, Antonio Sammut, Giuseppe Sammut, Salvatore Sammut u Generoso *sive* Jimmy Sammut. Hu pacifiku bejn il-partijiet li Charlie Sammut ma kienx jahdem ir-raba'.

Fid-29 ta' Lulju 1996 l-Ufficcju Kongunt informa lil Giuseppa Sammut b'ittra (**DOK GD3**) li l-Ufficcju hu lest li jdawwar il-qbiela fuqha u fuq Generoso, Charles u Consiglia Tabono riferibbilment ghall-ghalqa denominata *tas-Silg jew ta' Delimara*.

¹ Ara **DOK GD9 u GD10 u DOK GD20**.

Sussegwentement b'ittra ohra tal-11 ta' Dicembru 1996 (**DOK GD7**) l-Ufficcju Kongunt informa lil Giuseppa Sammut li kien lest li jdawwar in-nofs (1/2) indiviz tal-qbiela tal-art ta' Rokka Porz VI u VII favur taghha kif ukoll fuq uliedha Generoso, Charles u Consiglia Tabone. Wara r-rinunzja ta' l-armla u l-eredi ta' Giuseppe Sammut favur l-eredi ta' Carmelo Sammut, l-Ufficcju Kongunt irrikonoxxa lill-intimati u lil Giuseppa Sammut anke fir-rigward tan-nofs (1/2) l-iehor minn dan ir-raba'. Difatti wara li miet Charlie Sammut l-Ufficcju Kongunt informa lin-Nutar Vanessa Pool li l-qbiela ta' Rokka kienet ser iddur fuq Generoso Sammut u Consiglia Tabone. (**DOK GD13**) u hekk harget l-ircevuta datata 7 ta' Mejju 1997 (fol 140) ghall-perjodu 15 ta' Awwissu 1992 sal- 14 ta' Awwissu 1996.

Jirrizulta mix-xhieda ta' Raymond Tabone li hu u martu cedew kull interess li kellhom fir-raba' favur Generoso Sammut.

Din il-kawza hija pernjata fuq zewg binarji. L-ewwel nett l-atturi qed jimpunjaw il-validita` tad-dokumenti sottomessi mill-intimati ahwa Sammut fl-applikazzjoni li ghamlu lill-Ufficcju Kongunt. Fit-tieni lok qed jghidu li huma ghandhom ikunu rikonoxxuti fit-titlu ta' qbiela tal-artijiet in kwistjoni.

Provi Prodotti

Ix-xhieda prodotti mir-rikorrenti jimmiraw lejn il-prova li kien Anthony Sammut u Joe Abela li kienu jahdmu l-art in kwistjoni. Skont **Anthony Sammut**² ommu ma kinetx tahdem l-art - kien jahdimha missieru. Huwa

² Xhieda a fol.32 *et.seq.* tal-process.

I-kbir fost is-sebat ahwa rimanenti. Ohtu Marija kienet tahdem l-ghalqa qabel ma zzewget. Huh Guzeppi ma kienx jahdem ir-raba' filwaqt li huh l-iehor Salvatore kien ilu imsiefer l-Ingilterra ghal dawn l-ahhar 33 sena.

Il-konvenut Jimmy Sammut kien hadem l-ghalqa sakemm kellu xi 17-il sena mbaghad ghamel xi snin imsiefer barra. Wara li miet missierhom fl-10 ta' April 1982, il-konvenut ma resaqx lejn ir-raba' izda fil-perjodu bejn din id-data u meta mietet ommhom f'Awwissu 1996, fuq talba ta' Jimmy stess, kien tah permess biex jibni kamra fl-ghalqa ta' Rokka. Izda qatt ma hadem ir-raba'.

Rigward hutu l-ohra, ohtu Rita kellha hanut u ma kellhiex cans tersaq lejn ir-raba' filwaqt li Consiglia Tabone kienet tahdem go fabbrica u toqghod bis-sahra. Raymond Tabone, zewgha qatt ma hadem raba' u l-istess ghall-mart Jimmy Sammut. Huh l-iehor Charlie, li miet ta' 41 sena, ukoll ma kienx jahdem ir-raba' u ma kienx wera interess fiha.

Skont ix-xhud missieru kien ihallas l-ispejjez tar-raba' u baqa' jahdimha sa l-ahhar. Kien ihallas il-qbiela hu u wara mewtu kien l-attur li kien jiehu hsieb ir-raba' u jhallas il-qbiela.

*"Xi snin qabel ma miet missieri kont mort mieghu fuq ic-censiment tar-raba' u kien qalilhom biex inizzlu r-raba' fuqi. Fil-fatt huma kienu nizzlu r-raba' fuqi. Minn hemm il-quddiem bdew jibaghtu l-avvizi lili."*³. Ir-raba' mhux imsemmi fit-testment tal-genituri tieghu u qal li hadd minn hutu ma ghamel pretensjoni fuq ir-raba'.

³ Ara DOK AS1 fol. 29-31

Meta kompli jixhed⁴ qal li peress li r-raba' kien kbir, kienu jqabdu wiehed maghruf bhala "*iz-Zetti*" biex jghinhom. Qal li kien jahdem fil-bejgh tal-pitrolju sal-1988 u mbaghad beda jlahhaq izjed mar-raba'. Kien ha dan ix-xoghol fir-raba' wara li missieru marad fl-1975 u hadd minn hutu ma kien dahal biex jahdem ir-raba'. Wara li miet missieru kien qal lil ommu li kien ser jkompli jiehu hsieb ir-raba' hu.

Ir-ragel ta' ohtu, Joseph Abela, beda jizra d-dwieli f'ghalqa minnhom wara l-mewt ta' missierhom u dan bil-permess ta' ommhom. Hawwel hames mija u sebghin dielja.

Wara l-mewt ta' missieru, ghamel erba' bibien u xatba gdida tal-hadid u hu u Joseph Abela rrangaw il-hitan. Kull min ried jigi minn hutu l-bieb kien miftuh u setghu jigu.

Hu qal li ghall-habta tal-1990 mar il-*Joint Office* biex idawru r-raba' u nfirmawhom li dak iz-zmien kien hemm kwistjoni bejn il-Gvern u l-Knisja dwar il-proprjeta` tal-Knisja u ghalhekk ma setghu jaghmlu xejn.

Wara l-mewt ta' ommu fis-sena 1996 regghu marru l-*Joint Office* u applika biex idawwar ir-raba' fuq ismu (Applikazz. A4212/97 u A3749/97 tat-28/9/1999).⁵ B'risposta datata l-5 ta' Ottubru 1999 (**DOK AS6**) l-Ufficcju Kongunt talbu biex johdilhom xi dokumenti. Wara komplew jtkellmu ma' Giovanni Demartino. Dan gharrafhom li d-dokumenti intilfu. L-attur qal li kien imur kull hmistax jistaqsi ghal *file* u darba minnhom is-Sur Demartino qalilhom li l-*file* kien ghand Tarcisio Mifsud izda dan cahad li kellu l-*file*. Wara korrispondenza ohra gew infurmati li r-raba' ma

⁴ Xhieda a fol.45 *et seq.*

⁵ *Acknowledgment* esebiti bhala AS5 f'zewg faccati,

setghetx iddur fuqu ghaliex ommu kienet ittrasferiet il-qbiela fuq Generoso Sammut (**DOK AS8** a fol. 46 datat is-26 ta' Frar 2000). **Anthony Sammut** qal li tliet gimghat qabel ma mietet ommu qaltlu li riedet iddawwar ir-raba' fuqu. Dak iz-zmien kienet rikoverata fl-Isptar Zammit Klapp. Minn dak iz-zmien "*baqghet sejra lura u ma kenitx taf x'kienet qed taghmel.*"

In **kontro-ezami**⁶ qal li hu u l-atturi l-oħra skoprew li gew mqarrqin ghaliex ommu kienet taf taqra u tikteb u ghamlet karta li ddawret ir-raba' fuq Generoso Sammut fejn tghid li kien jahdmu hu. Ommu kienet taf tiffirma u raw salib mhux il-firma taghha." *Din il-karta qed nikkontestaha...Nirreferi ghad-dokument a fol. 15 bhala kopja tad-dokument li qed nghid li ma nistax naccetta l-validita' tieghu.*" Ukoll Jimmy Sammut qatt ma hadem ir-raba'.

Xehed **Joseph Abela**⁷ u qal li jiehu hsieb l-art tad-dwieli li huwa t-tielet ghalqa mit-triq mizrugha (**DOK JA**). Anthony Sammut jiehu hsieb il-habel immarkata bin-numru 4 fuq l-istess ritratt. Zera' d-dwieli fil-1984 bil-permess ta' Anthony Sammut u ta' omm il-mara. Il-kunjata qaltlu li r-raba' kienet hallietha f'idejn Anthony Sammut. F' bicca art oħra f'tar-Rokka hemm mizrugħ patata u basal bi shab bejnu u Anthony Sammut. Hut martu ma ressqux biex jadmu r-raba' sa mis-sena 1982. Hu u Anthony Sammut kienu jqabbdu wiehed kull sena biex jahrat r-raba' bit-trattur - certu Zetti u warajh certu Stefan Carabott.

Ghalkemm kienet timxi b'*walking aids* setghet tuza idejha u kienet taf tikteb. F'dawn l-aħhar ghoxrin sena hut il-mara qatt ma wrew interess fir-raba' u jekk kienu jinzlu kienu jaghmlu nofs siegha u jitolqu.

⁶ Fol.185 *et.seq.*

⁷ Xhieda a fol.; 67 *et.seq.* tal-process.

Xehdet **Mary Abela**⁸ li kkonfermat ix-xhieda ta' huha u zewgha, l-atturi u *inoltre* qalet ukoll li ommha kienet taf tikteb u tiftakarha tikteb notamenti anke ghax-xiri. Esebiet zewg kuntratti (**DOK MA** a fol. 56 u **DOK MA1** a fol 60 *et seq*) fejn gharrfet il-firma ta' ommha fuq l-stess. Ma batitx b'idejha fl-ahhar ta' hajjitha imma kienet bil-*wheelchair*. Omma kienet qed tghix ma' ohtha meta mietet.

Gew esebiti diversi affidavits⁹ u cioe` ta' **Emmanuel Pace, Joseph Stellini, Stefan Carabott u Peter Paul Vella** li lkoll ikkonfermaw li fit-tmien snin ta' qabel u anke fi tfulithom kienu jafu li r-raba' kien jinhadem minn Anthony Sammut. Carabott kien jahdem l-ghelieqi flok iz-*Zetti* minn xi tmien snin qabel u dan fuq inkarigu ta' Anthony Sammut.

Xehed **Raymond Tabone**¹⁰ u qal li meta hu u martu marru biex jidhlu fir-raba' sabu min zammhom milli jidhlu. Diment li kienet hajja omm il-mara, kienet tahdmu hi r-raba' sa fejn setghet u tqabbad lil Anthony Sammut biex iqabbad in-nies halli jahdmu r-raba'.

Ta' dan kienet taghtih il-flus biex ihallas in-nies u jekk kien jibqa' xi haga zejda kienet taghtihomlu wkoll. Cahad li Anthony Sammut kien jahdem ir-raba' u qal li kien jidhol biss ghal kacca.

Wara li miet missier il-mara ma dahlux izjed fir-raba' ghaliex Ninu Sammut u huhom Charlie kienu jkunu hemm. Ix-xhud qal li ma kienux imorru ghaliex kienu jkunu bis-snieter. Meta snin wara marru biex jidhlu

⁸ Fol. 72*et seq.*

⁹ Nota a fol. 78 *et seq.*

¹⁰ Xhieda quddiem din il-Qorti kif diversament presjeduta fis-seduta tat-8 ta' Frar 2002 a fol. 83 *et seq.* tal-process.

sabu l-qfil bil-katnazz. Joseph Abela wkoll kien ikun fir-raba' sa minn xi ghaxar snin qabel. Generoso Sammut kien jidhol fir-raba' diment li missierhom kien haj u semma' li kien ikun hemm *bar-b-que*.

In **Kontro-Ezami** qal li Generoso Sammut gharrfu li ha parir legali biex ma jidholx fir-raba' minhabba l-inkwiet bejn l-ahwa u dan kien ghal habta tal-episodju meta sabu l-katnazz. Anke qabel ma tqieghed il-katnazz fuq ix-xatba ghalkemm kieku riedu setghu jmorru hemm "*kienet biss il-biza li jigu u jsibuna hemm*" li zammhom milli jidhlu. Dan kien xi sena u nofs qabel.

Giet esebita x-xhieda moghtija minn **Rita Attard**¹¹ nee` Sammut fil-kawza ohra pendent numru 877/JRM fl-ismijiet *Generoso Sammut v Anthony Sammut et.* Missierha kien ibiegh il-pitrolju u fiz-zmien huh Giuseppe kien jahdem l-ghalqa mieghu imma l-qbiela kien ihallasha missierha. L-ahwa li baqghu Malta kienu jghinu lil missierhom. Guseppi miet fis-sena 1976 u f'dik is-sena marad missierha. Dawk minn hutha li kienu jghixu barra minn Malta kienu jinzlu f'Awwissu u jahdmu l-ghalqa. Mary Abela ghamlet zmien f'inkwiet ma' missierha u ma kenitx tersaq lejn ir-raba'.

Meta gie nieqes missierha kienet marret ma huha Charlie ghand is-sorijiet tal-klawsura f'Borma biex iddawru l-qbiela peress li kienet tithallas lis-sorijiet. Dak iz-zmien saqsewhom jekk kienx hemm tfal jghixu ma' ommhom u gharrfuhom li kien hemm tlieta cioe' Jimmy, Charlie u Consiglia. Il-persuna li kellmu qaltilhom biex ihallu kollox kif inhu u hekk ghamlu.

¹¹Esebit a fol. 91

L-arrangamenti li kien hemm wara l-mewt ta' missierha sakemm ommha baqghet hajja kien li Ninu u Charlie jahdmu r-raba' jew ahjar iqabbd u nies biex jghinuhom jahdmuha, fosthom certu wiehed ta' Zetti u iehor Ta' Ferriggi.

F'okkazoni minnhom ommha qaltilha li kien baqaghlha xi qligh mill-ucuh u kienet ser thallas lil Ninu parti minhom ghaliex kienet taf li "*kien jahdem l-izjed wiehed minn fost huti dan ir-raba' infisser li hija Ninu kien kemm jahdem ir-raba' hu kemm iqabbd lil haddiehor biex jghinu. Naf li kellu partijiet minnu li kien mizruh ucuh jew inkella sigar tieghu u naf ukoll li xi drabi kien anke gabilna xi parti minn dan l-ucuh.*"

Hi zzewget u ma kinetx tghin fix-xoghol tar-raba'. L-ahwa kollha setghu jaccedu ghar-raba'. Kien hemm zewgt ikmamar li kellha c-cavetta ghal kamra minnhom.

Wara l-mewt ta' missierhom beda jsir diskors rigward min ser jiehu l-art bi qbiela, l-aktar bejn Ninu u Jimmy pero` ommha dejjem sahhqet li r-raba' hu ta' kulhadd.

"Naf li xi zmien wara gie n-Nutar Agius ghandna u kien ghamel ftehim u nghid li dan il-ftelim gie ffirmit minn kull min kien prezenti..jiena, Jimmy, Karmenu... u Consiglia Tabone." Ghalkemm Mary Abela u Ninu ma kienux firmatarji, fuq il-pjanta mehmuza kien hemm rizervati porzjonijiet ghalihom wkoll. Ommha tat kopja lil kull wiehed u wahda minnhom tac-cwieviet tal-fondi li jinsabu fir-raba' wara dan il-ftelim. Ommha giet toqghod maghha meta Charlie ma setax izjed jiehu hsiebha. Kellha c-cwieviet tad-dar ta' Charlie u wara li miet sabet f'kexxun il-kotba tal-qbiela.

Wara l-mewt ta' ommhom, in-Nutar Vanessa Pool, qaltilhom li ghalkemm ommhom halliet lil kullhadd indaqs, wara l-mewt ta' missierhom il-qbiela kienet ghaddiet fuq dawk mill-ahwa li kienu jghixu mal-genituri meta miet – cioe` Charlie, li miet, Generoso u Consiglia. Consiglia qaltilha biex tghaddi l-kotba tal-qbiela lil Jimmy.

B'kollox missierha kellu xi tmien hbula raba'.

Xehdet **in konto ezami**¹² li l-kamra murija fir-ritratt a fol 62 inbniet minn Ninu u Joe Abela wara li miet missierhom. Qalet li Ganni z-Zetti u Ferriggi kienu jitqabdbu wkoll minn missierhom meta kien ghadu haj.

Jimmy kien qalilha li ma jersaqx lejn ir-raba' wara li giet nieqsa ommhom u dan qalu bit-tama li l-affarijiet jitrangaw bil-kwiet.

Wara li qaltilha n-Nutar Pool li l-ftehim ma kien jiswa xejn qattaghtu. Ommha ghamlet xi tliet gimghat maghha qabel ma' mietet.

"Fl-ahhar zmien qabel gie nieqes missieri kien hija Ninu li ghen lil missieri fir-raba'...Lil hija ma nafx li kien ihallsu."

Giet esebita x-xhieda tal-**Avukat Dottor Tonio Mallia** Illum l-Onor. Imhallel Tonio Mallia moghtija fil-kawza 877/2000¹³ bhala konsulent tal-

¹² Fol. 96 *et.seq.*

¹³ Xhieda quddiem din il-Qorti kif diversament presjeduta fis-seduta tas-7 ta' Novembru 2000 a fol. 106 *et.seq.* tal-process.

Ufficju Kongunt u qal li normalment jibbazaw il-parir fuq il-Kap 199 tal-Ligijiet ta' Malta *entro* l-parametri ta' min hu l-eredi u min kien jghix mad-decujus jew jahdem l-art mieghu fl-ahhar zmien ta' hajtu.

Riprodott biex jixhed¹⁴ ghamel riferenza ghal minuta nru 40 fil-*file* tal-Ufficju kongunt iffirmata minnu fit-22 ta' April 1997 fejn ta parir bhala konsulent legali tal-istess Ufficju. Ra d-dokumenti fil-*file* u mexa maghom.

Qal li wara li nqalghet din il-kwistjoni ntablab jassisti lill-avukati ta' Generoso Sammut li sussegwentement sar klijent tieghu (ittra 12/4/2000)

Giovanni DeMartino, mill-Ufficju Kongunt, xehed¹⁵ li mill-formoli tal-proprjeta` li gew mghoddija lill-Ufficju mill-Kurja jirrizulta li l-inkwilini tal-proprjeta` in kwistjoni f'Ta' Rokka huma Guzeppi u Karmenu Sammut filwaqt li Karmenu Sammut kien innizzel bhala l-pagatur fuq il-proprjeta` f'Delimara (**Dok. GD**).

FI-20 ta' Gunju 1996 giet ipprezentata lill-Ufficju dikjarazzjoni tan-Nutar Antoine Agius fejn in-Nutar iddikjara li fl-10 ta' April 1982, meta miet Carmelo Sammut kienu joqghodu mieghu Generoso Sammut, Charles Sammut u Consiglia Sammut mizzewga Tabone u Giuseppa Sammut (**DOK GD2**).

¹⁴ Fol.246 *et seq.*

¹⁵ Xhieda a fol. 150 *et seq.*

"Fid-29 ta' Lulju tal-1996 l-Ufficcju kongunt irrikonoxxa fuq il-qbiela ta' l-art 'tas-silg' jew 'ta Delimara' li din tigi fuq Generoso Sammut, Charles, u Consiglia Tabone." (**DOK GD3**). Inharget ricevuta f'isem dawn l-ahwa (**DOK GD4** datata t-8 ta' Awwissu 1996).

Sussegwentement fit-22 ta' Awwissu 1996 kitbilhom rapprezentant mill-Kurja li nformahom li ghalkemm l-ircevuti dejjem igibu l-isem ta' Carmelo Sammut, qatt ma sar ftehim bil-miktub biex ir-raba' jinqaleb mill-ahwa Guzeppi u Carmelo Sammut ghal fuqu.¹⁶

Rigward l-art ta' Rocca, l-Ufficcju informa lil Generoso Sammut li l-art hu mqabbel f'isem Guseppi u Carmelo Sammut u jekk iridu jaqilbu n-nofs l-iehor fuqhom jghidulna. Imbaghad kitbu lil Giuseppa Sammut (11 ta' Dicembru 1996) fejn gharfuha li kienu lesti li jdawru l-qbiela ta' nofs indiviz mill-art ta' Rocca fuq uliedha Generoso, Charles u Consiglia izda n-nofs indiviz l-iehor jibqa' fuq Guzeppi Sammut. (**DOK GD7**). Izda wara, ulied Guzeppi irrinunzjaw favur l-eredi ta' Carmelo Sammut kull dritt li seta' kellhom fuq l-qbiela tal-ghalqa Ta' Rokka.

Hu xehed ukoll li giet ipprezentata dikjarazzjoni guramentata minn Generoso sive Jimmy Sammut u martu, Consiglia mart Raymond Tabone u zewgha li huma biss kienu jahdmu r-raba' Ta' Rokka u Tas-Silg wara l-mewt ta' Carmelo Sammut u qabel il-mewt ta' martu Giuseppa. (**DOK GD12**). Sussegwentement l-Ufficcju Kongunt informa lin-Nutar Pool li kien qed idawwar il-qbiela tal-porzjoni 6 u 7 fuq il-klijenti taghha u fis-7 ta' Marzu 1997 hargu ricevuta (**DOK GD14 u GD15**).

¹⁶ **DOK GD5**.

In **kontro-ezami** qal li d-dikjarazzjoni **DOK GD12** a fol 138 hu ffirmat mill-konvenuti u huma jitolbu din id-dikjarazzjoni minn Nutar, Avukat jew tabib. Sa fejn kien jaf ma tawhiex importanza.

Il-kriterji li l-Ufficcju jimxu fuqhom sabiex il-qbiela jinqaleb huma dawk stabbiliti mil-ligi – cioe`, dikjarazzjoni ta' min jahdem ir-raba', min hu l-eredi tad-decujus, min kien verament jghix mieghu meta miet u min kien jahdem ir-raba'.

Kienu inghataw parir legali fir-rigward tad-dikjarazzjoni **DOK MA12** tan-Nutar Agius (fol 118) flimkien mad-dokumenti ohra li jirrikonoxxu lil Consiglia Tabone u Generoso Sammut. Carmelo Sammut kien mejjet.

Dok GD2 li hija dikjarazzjoni saret fl-20 ta' Gunju 1996 filwaqt li l-parir tal-Avukat inghata fit-22 ta' April 1997.

Madanakollu meta rega' xehed¹⁷ qal li l-ittra tat-30 ta' Lulju 1996 harget wara li ntalab parir legali u din l-ittra taghmel riferenza ghad-dokument iffirmat min-Nutar Agius. In-Nutar Pool kitbet fit-28 ta' Jannar 1997. L-Avukat Mallia ta l-parir tieghu lill-Joint Office fl-24 ta' Lulju 1996.

Hu innega li gie f'idejh xi dokument b'xi firem foloz.

Rega' gie prodott **in kontro ezami**¹⁸ ikkjarifika li l-ircevuta tas-7 ta' Meju 1997 harget rigward il-qbiela tal-porzjon 6 u 7 ghal perjodu 1992-1996.

¹⁷ Fol 181

¹⁸ Fol.210

Fid-19 ta' Awwissu 1997 hargu ricevuta fuq l-ghalqa tas-Silg jew Delimara ghal sena f'isem Charles, Giuseppa, u Generoso Sammut u Consiglia Tabone.

Riferibbilment ghall-qbiela tas-Silg fid-29 ta' Lulju 1996 sar it-trasferiment tal-qbiela fuq Giuseppa, Generoso, Charles Sammut u Consiglia Tabone u f'Awwissu harget ricevuta f'isimhom. F'Awwissu 1999 Generoso Sammut talab li l-isem ta' Charles u Giuseppa jinqatghu minn fuq l-ircevuta u sa fejn kien jaf din ma gietx iprocessata. Bhala rikonoxximent dan sar. Lanqas ma gie iprocessat it-trasferiment tal-qbiela minn Giuseppa Sammut fuq Generoso Sammut fir-rigward taz-zewg porzjonijiet art.

Xehed **in-Nutar Antoine Agius**¹⁹ b'riferenza ghad-dokument a fol. 15 (**DOK JDP1**) u kkonferma li d-dokument hu tieghu u maghmul minn Giuseppa Sammut fir-residenza taghha z-Zejtun.

Qal li Giuseppa Sammut ma kinetx taf tiffima u kellu bzonn zewg xhieda. Ix-xhieda iffirmaw quddiemu.

In **kontro-ezami** qal li qatt ma kien ra lil Giuseppa Sammut qabel dik il-gurnata. Qaltlu hi li ma tiffirmax. Kien Generoso Sammut li talbu jmur ghand ommu. Ma kien jaf lil hadd mit-tfal personalment izda kienu gew ghandu biex jaghmlu affidavit. Riferibbilment ghad-dikjarazzjoni a fol 16 u 17 qal li ibbazah fuq l-informazzjoni li tawh Generoso Sammut u Consiglia Tabone.

¹⁹ Xhieda a fol. 199 *et.seq.*

Ma setax jiftakar jekk Giuseppa Sammut tatu raguni ghaliex ma setghetx tiffirma.

Xehed **Generoso Sammut**²⁰ u esebixxa rcevuti tal-qbiela ghall-porzjoni art Ta' Rokka, Delimara f'ismu u f'isem Consiglia Tabone, u tal-art Tas-Silg f'ismu u f'isem Consiglia Tabone, Charles Sammut u Giuseppa Sammut. Dawn igibu diversi dati sussegwenti ghar-rikonoxximent mill-Joint Office.

Xehdet **in-Nutar Vanessa Pool**²¹ u qalet li Generoso Sammut kien talabha taghmel dikjarazzjoni dwar min jahdem l-ghalqa u hi wegbitu li ma setghetx taghmilha u qaltlu biex isib xi hadd li kien jaf il-familja.

APPREZZAMENT TAL-PROVI

NULLITA` TAD-DOKUMENTI IPPREZENTATI LILL- JOINT OFFICE

Fix-xhieda li ta r-rikorrent **Anthony Sammut**²² jghid hekk "*Jien nghid li ommi kienet taf tiffirma u ahna rajna salib u mhux il-firma taghha. Din il-karta qed nikkontesta l-validita' taghha. Barra hekk ahna r-raba' ilna nahdmuh mill-1983, minn meta miet missieri. Jiena ma kontx prezenti meta sar is-salib fuq il-karta. Ma nafx jekk hdejn is-salib hemm xi certifikat ta' haddiehor li raha tiffirma...Id-dikjarazzjoni li ghamel in-Nutar ma nemminhiex....Jimmy Sammut qatt ma hadem ir-raba'.*"

²⁰ Xhieda a fol.250 *et.seq.*

²¹ Xhieda a fol. 270 *et.seq.*

²² Xhieda moghtija fis-seduta tal-20 ta' April 2004 a fol 185 *et.seq.*

L-ilment principali tar-rikorrenti jikkoncerna zewg dokumenti u cioe`:-

i. Dikjarazzjoni ffirmata minn Giuseppa Sammut datata t-2 ta' Mejju 1996 fejn tghid li *"ma nsib ebda oggezzjoni sabiex ir-raba' tas-Silg u tal-Maqghad limiti ta' Marsaxlokk..iddur il-qbiela taghha fuq ibni Generoso Sammut."* (fol.15)

ii. Dikjarazzjoni ohra datata l-11 ta' Frar 1997 tan-Nutar Agius li tghid li Generoso, Consiglia u Carmelo *"kienu l-unici tfal (ta' Carmelo Sammut) illi kienu jahdmu r-raba' ta' Rokka limiti ta' Marsaxlokk denominata porzjoni vi u vii."* (fol.16)

Jirrizulta esebit ukoll dikjarazzjoni mahlufa minn Generoso Sammut u martu u minn Raymond Tabone u martu (fol.17) datata s-16 ta' April 1997 quddiem ufficjal tal-Ufficcju Kongunt, miktuba bl-istess id bhaz-zewg dokumenti precedenti, fejn dawn halfu li *"ahna biss nahdmu r-raba' ta' Rokka..wara l-mewt ta' Carmelo Sammut u minn qabel il- mewt ta' martu Giuseppa Sammut."*

Din il-Qorti tibda biex tghid li r-rikorrent qed jallega li dawn id-dokumenti jikkontjenu firem jew dikjarazzjonijiet foloz kif ukoll li d-decizjoni tal-Ufficcju Kongunt, mehuda abbazi ta' dawn id-dokumenti, hija per forza nulla.

Hu pacifiku li allegazzjoni serja ta' qerq u ghemil frawdolenti trid tigi ippruvata b'mod car u inekwivoku, u din il-prova tinkombi fuq min qed jallega dan l-ghemil doluz. *Inoltre* l-Qorti tifhem li l-ghemil qarrieqi wassal ghad-decizjoni zbaljata da parti tal-Ufficcju Kongunt - jrid jirrizulta ness

ta' kawzalita' bejn l-att qarrieqi u d-decizjoni tal-Ufficju Kongunt jew li kien hemm kompartecipazzjoni doluza mill-ufficjali tal-istess Ufficju f'process qarrieqi li irreka pregudizzju lir-rikorrenti.

Fid-dawl tal-provi prodotti, fir-rigward tad-dikjarazzjoni a fol. 15 din il-Qorti mhix konvinta li l-atturi irnexxielhom jissoddisfaw il-grad ta' prova rikjesta bil-Ligi - grad li mhix facilment milhuqa. Fil-fehma tal-Qorti jezistu sfumaturi f'dan il-kaz li jqajmu *fumus* jew suspett ta' illegalita' almenu da parti tal-intimat Jimmy Sammut, izda mhux dik il-prova cara u univoka rikjesta bil-Ligi. Fil-kaz tal-ufficjal Demartino, ir-rikorrenti ma gabu l-ebda prova li tixhet xi dell fuq l-ghemil tieghu.

Bhala l-ewwel punt, ir-rikorrenti qajmu *prima facie* dubju ragjonevoli dwar il-firma tal-omm, Giuseppa Sammut, muri bhala salib fuq id-dikjarazzjoni a fol. 15. Mill-provi prodotti, din il-Qorti hija konvinta li din il-mara kienet taf tiffirma isimha u, difatti gew esebiti zewg kuntratti pubblici fejn iffirmit isimha bis-shih u mhux b'salib. Min-naha l-ohra, izda, ma jirrizultax ippruvat li kienet priv mill-intellett u mill-volonta' mehtiega biex taghti kunsens validu fuq dik l-iskrittura, u lanqas gie ppruvat li s-salib ma giex miktub minnha. Anzi jirrizulta mill-provi li omm il-partijiet ahwa Sammut kellha l-pussess shih tal-fakoltajiet mentali taghha sakemm mietet u certament fiz-zmien meta ffirmit din l-iskrittura.

Il-konvenuti iproducew zewg affidavits tax-xhieda²³ li ffirmax din l-iskrittura li kkonfermaw li n-Nutar kien spjega lil Giuseppa Sammut li permezz taghha kienet qed iccedi d-dritt tal-qbiela. Fuq din l-iskrittura nsibu wkoll ic-cerzjorazzjoni tal-istess Nutar li Giuseppa Sammut ghamlet il-marka taghha quddiemu. Dawn ix-xhieda ma gewx prodotti in

²³ Esebiti a fol 195-198 tal-process.

kontro-ezami u lanqas ma jirrizulta mix-xhieda tan-Nutar Agius li ma mexiex skont il-Ligi.

Il-Qorti trid bil-fors tikkummenta fuq fatt perturbanti li emerga mill-provi prodotti f'din il-kawza, senjatament is-sentenza tal-Onorabbli Qorti ta' l-Appell li kopja taghha hi esebita bhala **DOK AA1** fil-kawza "*Joseph Abela et -v- Generoso sive Jimmy Sammut et*"²⁴. F'dik il-kawza, il-konjugi Abela impunjaw bhala falz testment sigriet allegatament redatt minn zija taghhom. L-inkjesta magisterjali sabet li firma fuq it-testment sigriet kienet falza. Il-Qorti ta' l-Appell ikkondividiet il-fehma tal-Qorti ta' l-ewwel istanza li Jimmy Sammut ma kien xejn kredibbli u li kien kixef li kien jaf b'dan it-testment sigriet (li rrizulta li kien falz). Dan it-testment gie ppubblikat min-Nutar Antoine Agius fl-14 ta' Mejju 1997 u l-Qorti ddecidiet li dan it-testment mhuwiex genwin u ghandu jigi mhassar. Giet esebita Tahrika tal-Pulizija kontra Jimmy Sammut u n-Nutar Agius (**DOK AA2**) fejn huma akkuzati b'falsifikazzjoni, izda xejn dwar l-ezitu ta' dawn il-proceduri.

It-thassib tal-Qorti temani mill-fatt li anke f'dik il-kawza jirrizulta *fumus* ta' qerq u tirrigwarda l-istess zewg persuni involuti fir-redazzjoni tad-dikjarazzjoni a fol. 15. Izda dan qed tissenjalha biss ghaliex dak li jirrizulta mill-provi f'din il-kawza mhumiex bizzejjed li jwasslu ghall-sejba ta' qerq jew ghemil doluz kommess mill-intimat.

Dak dikjarat mill-intimati bil-gurament taghhom fuq id-dokument a fol. 17, ghall-kuntrarju, mhu xejn veritier, anzi hu kontradett mill-provi prodotti f'din il-kawza. Certament minn imkien ma jirrizulta li l-artijiet in kwistjoni kienu jinhadmu biss mid-dikjaranti!

²⁴ citazz 1144/97 App.Civ. - dec. fid-29 ta' April 2005.

Skont Anthony Sammut kien ha dan ix-xoghol fir-raba' wara li missieru marad fis-1975 u hadd minn hutu ma kien dahal biex jahdem ir-raba'. Wara li miet missieru kien qal lil ommu li kien ser jkompli jahdem fir-raba' ghalkemm kien iqabbad lin-nies biex jghinuh ukoll li kienu l-istess persuni li kien iqabbad missieru. Dan hu korroborat minn oht il-kontendenti **Rita Attard**, persuna disinteressata li xehdet li wara l-mewt ta' missierha sakemm ommha baqghet hajja Ninu u Charlie kienu jahdmu r-raba' jew ahjar jqabbdun-nies biex jghinuhom jahdmuha, fosthom certu wiehed *ta' Zetti* u iehor *Ta' Ferriggi*. Ommha stess kienet qaltilha li Ninu kien jahdem l-izjed u xehdet li l-attur kellu ucuħ jew inkella sigar tieghu wkoll u kien igib parti minn dan l-ucuh xi drabi lilha u lil ommhom. In kontro-ezami kkonfermat li *"Fl-ahhar zmien qabel gie nieqes missieri kien hija Ninu li ghen lil missieri fir-raba'."*

Fid-dawl tal-premess, il-Qorti hija konvinta li d-dikjarazzjoni mahlufa mill-intimati Generoso u martu Mary Sammut, u Consiglia u zewgha Raymond Tabone hija falza in kwantu li ma setghux jahilfu fedelment u onestament li kienu l-unici ahwa li kienu jahdmu r-raba' *"Ta' Rokka"* u li ppruvaw iqarrqu bl-Ufficcju Kongunt sabiex jottjenu it-trasferiment tal-qbiela fuq isimhom.

Ikkonsidrat li mill-ewwel eccezzjoni tal-Ufficcju Kongunt, jirrizulta li d-Direttur jghid li bbaza d-decizzjoni tieghu fuq id-dikjarazzjoni ta' Giuseppa Sammut (fol.15) u d-dikjarazzjoni tan-Nutar Agius a fol. 16. Din ta' l-ahhar hija biss dikjarazzjoni maghmula min-Nutar fuq informazzjoni moghtija mill-partijiet interessati biss. Jirrizulta wkoll li d-dikjarazzjoni a fol. 17 kienet fil-process u tabilfors giet ikkonsidrata mill-konsulent legali tal-Ufficcju Kongunt. Ghalhekk ma tistax tilqa' din l-ewwel eccezzjoni kif hekk maghmula.

Xhieda ta' Giovanni Demartino

Qabel xejn trid tafterma li ma jirrizultax mill-provi li kien hemm xi ghemil leziv, qarrieqi jew illegali minn dan l-ufficjal minkejja l-allegazzjonijiet li saru li kien sahsitra tilef il-*file* u zvija lir-rikorrent Anthony Sammut meta jien imur jistaqsi dwar l-ezitu tal-applikazzjoni tieghu. Dwar dan tinnota li ma giex prodott l-Avukat Grima u lanqas Tarcisio Mifsud, li dan ta' l-ahhar kien il-persuna li suppost ircieva l-*file* tar-rikorrenti, almenu biex jikkonfermaw li kien jafu li din l-allegazzjoni kienet qed issir u jekk ittiehdux passi fuqha

Mix-xhieda jirrizulta li d-dokumenti li ntalbu mill-intimati kienu dawk li jintalbu minn kull applikant u difatti anke r-rikorrent intalab li jipproduci l-istess dokumenti. Jirrizulta wkoll li d-decizjoni tal-Ufficju Kongunt li jirrikonoxxu lill-intimati fil-qbiela taz-zewg bcejjec raba' kienet ibbazata fuq parir legali moghti mill-Avukat, illum Mhallel, Tonio Mallia bhala konsulent legali tal-Ufficju Kongunt. Dan il-parir inghata fuq id-dokumenti li jinsabu fil-*file* tal-intimati, li kienu jinkludu d-dokumenti a fol. 15 u 17. L-ezercizzju tal-konsulent legali sar abbazi tad-dispozizzjonijiet legali tal-Kap.199. Minn ezami tal-minuta riprodotta a fol 247 jirrizulta li l-parir tieghu kien ibbazat fuq is-segwent:-

i. Li Giuseppa, Generoso, Carmelo u Consiglia kienu jirrisjedu ma' Carmelo Sammut (missier il-kontendenti) meta miet u ghalhekk "*his share of the lease passed on to them.*"

ii. Li Giuseppa Sammut cediet sehemha favur Generoso Sammut.

Il-Qorti tippreciza li dan il-*file* kien jinkludi wkoll id-dokument a fol. 17 li hija dikjarazzjoni falza u minn fejn jirrizulta li l-intimati biss kienu qed jahdmu r-raba' in kwistjoni.

Fid-dawl tal-premess, din il-Qorti ser tghaddi biex tannulla biss id-dikjarazzjoni a fol. 17 tal-process.

Rikonoxximent ta' Titolu

Ir-rikorrenti jippretendu li ghandhom ikollhom ir-rikonoxximent tat-titlu tal-qbiela minhabba li huma biss jahdmu l-artijiet in kwistjoni u kwindi huma jaqghu fid-definizzjoni ta' "kerrej" skont id-dispozizzjoni tal-**Kap 199** tal-Ligijiet ta' Malta.

Kif gja osservat din il-Qorti, jirrizulta li Anthony Sammut kien jahdem ir-raba' qabel ma miet missieru u kompla jahdimhom wara l-mewt ta' missieru Carmelo, bil-kunsens tal-omm. Joe Abela ha habel mir-raba' u hawwel ucuħ fih ukoll bil-kunsens tal-omm. L-ahwa l-ohra ghal raguni jew ohra, ma kienux jersqu lejn ir-raba', inkluz Jimmy Sammut. L-intimati konjugi Tabone irrinunzjaw għall-interess u dritt li seta' kellhom u għalhekk ma baqagħlhomx interess f'din il-kawza u dan ser jigi rifless fil-konsiderazzjonijiet u fid-decizjoni ta' din il-Qorti.

Jirrizulta pacifiku li l-qbiela kienet tithallas minn Carmelo Sammut sakemm miet izda wara ma jirrizultax ippruvat min kien ihallas il-qbiela. L-ircevuti kienu baqghu jinhargu fuq isem Carmelo Sammut sal-1992. Minn l-1992 'il quddiem, dawn inhargu fuq l-intimati wara li l-Ufficcju Kongunt iddecieda li jirrikonoxxihom u għalhekk l-intestatura fuq dawn ir-

ricevuti hija konsegwenza diretta ta' dan ir-rikonoxximent. *Inoltre* hu pacifiku li r-ricevuti huma prova ta' hlas izda b'hekk ma jnehhux mit-titlu li huwa biss determinat bil-ligi.

Il-Qorti tqis li l-Ufficcju Kongunt, bhala sid il-kera, hu obbligat li japplika l-ligi meta jirrikonoxxi l-inkwilin *ai fini* ta' trasferiment tal-qbiela. L-intimat Direttur accetta dan meta rrimetta ruhu ghal gudizzju tal-Qorti rigward il-kwistjoni ta' rikonoxximent fit-tieni eccezzjoni tieghu.

Skont id-dispozizzjonijiet tal-**artikolu 2 tal-Kap 199** "cessjonarju tal-kirja tinkludi meta ma hemm la sub-kunduttur, jew persuna li lilha tkun ceduta l-kirja, il-persuna li tkun attwalment tgawdi l-kirja bil-kunsens espress jew tacitu tal-kerrej."

"Kerrej tinkludi kull membru tal-familja li jkun cessjonarju tal-kirja, u wara l-mewt tal-kerrej, meta ma jkun hemm ebda membru bhal dak, tinkludi f'ordni ta' preferenza kull membru tal-familja li jkun legatarju tal-kirja jew li, matul l-ahhar sena minnufih qabel il-mewt tal-kerrej, kien jghix mal-kerrej jew kien qed jahdem ir-raba' mieghu jew ghalih jew ikun il-werriet tal-kerrej."

Il-Ligi wkoll taghti definizzjoni ta' "*membru tal-familja*" li tfisser "*axxendent lineari, dixxendent lineari, armla jew armel, ragel tat-tifla u l-armla tat-tifel sakem ma tergax tizzewweg, tal-kerrej.*"

Indubbjament ir-rikorrenti ahwa Sammut u anke Joe Abela huma "*membri tal-familja*" tal-kerrej. L-ahwa Sammut huma dixxendenti lineari filwaqt li Joe Abela hu "*r-ragel tat-tifla*".

Ghalkemm ir-rikorrent jghid li kien jahdem ir-raba' qabel ma miet missieru, meta missieru kien marad, b'dan ma jstax jghid li hu *cessjonarju* tal-kirja peress li mhux ippruvat li kien igawdiha hu. *Del resto* lanqas qed jistrieħ fuq allegazzjoni simili imma fuq il-fatt li hu kien jahdem ir-raba' qabel ma miet missieru.

Ghalhekk il-Qorti ghandha tara jekk ir-rikorrenti jidhlux fil-gradwatorja preferenzjali dettata mil-Ligi. Filwaqt li jirrizulta mhux ikkontestat li Generoso Sammut kien jghix mal-kerrej meta miet, jirrizulta daqstant li Anthony Sammut kien jahdem ir-raba' ma' missieru jew ghalih. Joe Abela, ghalkemm "*membre tal-familja*" ma jidholx f'din l-inkwadratura ghaliex beda jahdem l-ghalqa wara l-mewt tal-kerrej.

B'riferenza ghad-dokument a fol. 15 tal-process, ghalkemm il-Qorti trid tabilfors tissenjala li l-kliem li ntuzaw f'din id-dikjarazzjoni m'huma xejn felici, jidher li mhuwiex ikkontestat bejn il-kontendenti li b'dan id-dokument Giuseppa Sammut cediet kull dritt li seta' kellha fuq il-qbiela favur binha Generoso. Madanakollu anke jekk din ic-cessjoni tirrizulta li hija cara u univoka, b'hekk ma ggibx it-telf tad-dritt moghti lir-rikorrent bil-ligi.

Fid-dawl tal-provi prodotti u bl-applikazzjoni tal-Ligi surriferita, il-Qorti ser tilqa' it-talbiet tar-rikorrenti *in parte* billi tiddikjara li Anthony Sammut ghandu d-dritt li jigi rikonoxxut bhala gabillott tar-raba' in kwistjoni flimkien ma' Generoso Sammut.

III. KONKLUZJONI.

Illi ghalhekk ghal dawn il-motivi, din il-Qorti, **taqta' u tiddeciedi**, billi fil-waqt li tichad l-eccezzjonijiet tad-Direttur tal-Ufficcju Kongunt, tilqa' *in parte* r-raba' eccezzjoni tal-intimati u tichad l-eccezzjonijiet rimanenti, tiddisponi mit-talbiet tar-rikorrenti skont dan li gej:

1. **Tilqa'** l-ewwel talba attrici *in parte* u tiddikjara li d-dokument prezentat mill-konvenuti Sammut u Tabone lill-Ufficcju Kongunt ghar-rigward tar-raba' imsemmi esebit a fol. 17 tal-process konsistenti f'dikjarazzjoni mahlufa minnhom hu null u bla ebda effett fil-ligi *stante* li jikkontjeni dikjarazzjoni falza.

2. **Tilqa'** it-tieni talba attrici *in parte* u tiddikjara li r-rikorrenti Anthony u Saverina Konjugi Sammut ghandhom flimkien mal-intimati Generoso u Mary konjugi Sammut, id-dritt li jigu rikonoxxuti bhala l-gabillotti bid-dritt ta' pussess u uzu tar-raba' maghrufa bhala Ta' Rokka u Tal-Maqghad f'Delimara f'Tas-Silg fil-limiti ta' Marsaxlokk, ad esklużjoni ta' terzi persuni.

3. **Tilqa'** it-tielet talba attrici u tordna lid-Direttur tal-Ufficcju Kongunt jezegwixxi dak kollu necessarju, inkluzi registrazzjonijiet u rikonoxximenti, sabiex il-qbiela fuq iz-zewg bicciet art imsemmija jkunu jghajtu lill-atturi Anthony u Mary Saveria Sammut flimkien mal-intimati Generoso u martu Mary Sammut.

Stante l-element ta' frodi rilevat f'din is-sentenza l-ispejjeż kollha jithallsu mill-intimati Generoso u Mary Sammut, u Consiglia u Raymond Tabone.

Moqrija.

< Sentenza Finali >

-----TMIEM-----